

LŐCSEI PÁL MESTER ÉS KÖRE

Németország művészetében 1500 körül Nürnberg jut vezető szerephez. A város legkiválóbb mesterei: Dürer Albrecht, Vischer Péter és Stósz Vid. Az elsőnek apja alföldi magyar övös, aki vándorútján Németalföldről visszatérőben ott nősül meg s felesége révén ver gyökereit Nürnbergben. Péter Vischer apjáról, Hermann Vischerről életrajzról egy része azt gyanítja, hogy Magyarországról szakadt Nürnbergbe. Első ismert műve, a wittenbergai bronzkereszt-kút 1557-ből tagoltságával s a tizenkét apostolt ábrázoló díszítésével, ha nem is mutat közvetlen kapcsolatot Jodok mester 1475. évi besztercebányai keresztelőmedencéjével, ezzel egy családba sorozható. Stósz Vid szállóhelyével életrajzról mindmáig sincsenek tisztában. Am feloldásának megoldatlan problémáival csak úgy lehet megbirkózni, ha Magyarországról származtatjuk, amire mesterjelében a kettős kereszt, de családi körülményel közül is nem egy vall.

Mind a három mester s közöttük Stósz, aki az ottani magisztrátus vele szemben mindvégig ridég bánásmódja ellenére holtáig Nürnbergben marad, a német művészet jellegzetes képviselője s a magyar művészetnek csak annyiban van köze hozzájuk, amennyiben metszetei révén Dürer, oda-költözött fiait közvetítésével Stósz hatása nálunk Erdély keleti határáig s a Székelyföldön is elterjedt. Középkori művészetünk-ből nagyrészt csak az ország határszéli vidékeken maradtak fenn emlékek s ezek zöme is másodrendű, provinciális jellegű. Am bizonyos, hogy ha a török hódoltság folyamán legkulturáltabb részében elpusztult Magyarország a középkorban nem lett volna virágzó művészi élet színhelye, aligha kerültek volna ki tőlünk külföldre olyan mesterek, akik akár maguk, akár fiaik révén jelentős szerephez jutottak ennek művészetében. Ilyformán aligha áll meg a német írók fölényes, bár sok tekintetben menthető felfogása, amely szerint, mint Lossnitzer kiütő Stósz-monográfiájában olvashatjuk, a művészetben szegény Kelet-

ről semmi jó sem háramolható Németország művészetére.

Mindinkább nyilvánvaló, hogy 1526-ig, amíg önállóságát s ezzel régi jólétét és gazdagságát el nem veszítette, Magyarország kulturális szerepe Európában távolról sem volt kevésbé jelentékeny, mint a német birodalom bármelyik országáé. S ha középkori művészetünk a hozzánk szinte kezdettől fogva állandóan beszívárgó olasz hatások ellenére velejében inkább a németországi művészettel tart fenn szoros kapcsolatot, alighanem utóbbi is nem egy impulzushoz jutott Magyarországból. Erről különösen falfaragásunk középkori emlékei és mesterei tanuskodnak. Közvetett adatok bizonyítják, hogy a középkori falfaragás legjellegzetesebb alkotásai, a szárnyostárok nálunk már 1400 körül teljesen kifejlődött dekoratív pompájukkal készültek s elenyészett püspöki székesegyházainkban szobraikban is a korukat hatalmasan megelőző Kolozsvári-testvérek plasztikájának színvonalán állottak. Hogy a XV. század első felében milyen kiváló falfaragó-mestereink voltak, ennek a délkelet-németországi szép Madonnák korában 1429-ben Bécsben felvetődő s valamennyi falfaragó-szobrász kortársát felülmúló *Kassai Jakob* működése a bizonyosságunk. Ez a kiváló mester kétség-telenül Kassán született s az Ifjúkorában épülő Szent Erzsébet-templom műhelyében mint kőfaragóinas indult el pályáján. Mester és falfaragó-szobrász azonban minden bizonytalansággal csak művészetünk valamelyik elenyészett régi főhelyén lett. Freisingi Madonnája 1443-ból, a müncheni National Museumban, ruhájának festői, lendületes redőzésével, formai harmóniájával és bensőségével a XV. századbeli magyar falfaragás stílusfejlődésének egyik láncszeme, amelynek a perifériákra került szórványos klasszikus emléket a XV. század második feléből a galgóci betlehem, a lőcsei Vir dolorum-oltár, a bártafi Corpus Domini-szobor, a tájói Szent János-fej¹ s a késmárki főoltár fölfeszített Krisztusa.

¹ Depr. a M. M. I. (1928) évt. S. számában a 368. oldalon.

LÓCSEI PÁL MESTER: SZŰZ MÁRIA SZOBRA
A LÓCSEI BETLEHEMBŐL. Bécs

LÓCSEI PÁL MESTER: INÁDKOZÓ PÁSZTOR
A LÓCSEI BETLEHEMBŐL

LÓCSEI PÁL MESTER: ÉNEKLŐ
PÁSZTOR A LÓCSEI BETLEHEMBŐL

A középkori művészet lelkiisége ezekben a reálisitások felfogással, de egyben a szép és harmonikus formák keresésével faragott, bensőséggel teli, festői kompozíciójú szoborművekben zeng föl a legtisztabban, amelyek mostani, egyéb szárnyasoltárokkal gazdag környezetükben síflusokkal, mint egy minden ízében arisztokratikus művészet emlékei társtalalanul állanak. Fafaragásunk klasszikus emlékeinek stíljét nem lehet Németországból származtatni a vidéki városainknak a német szárnyasoltárokkal rokon emlékeit is messze felülmúlják. Eredetük így csakis a török korban elenyészett művészeti főhelyeinken, jelesül Budán kereshető. A középkori Buda, Európa akkor legegységesebb és egyik leghatalmasabb országának fővárosa, temérdek templomával a művészetnek legalább is oly jelentékeny fókusa lehetett, mint a középkor végén Nürnberg. Budán tanulhatott vagy tökéletesítette a kassai dóm építőműhelyében elsajátított művészetet Jakab mester, Bécsnek 1429–1463 között a legkiválóbb szobrásza. Valószínű, hogy ott gyökerezett Stósz Vid művészete, akinek régi budai kapcsolataira az is vall, hogy bár a mester akkor már nürnbergi polgár volt, András fia a budai karmeliták kolostorában lépett be ezek rendjébe. Stósz főműve, a festői hatású Mária halála-oltár Krakóban, felfogás és kompozíció dolgában az ily tárgyú magyar emlékekkel tart szoros rokonságot, amelyek legrégibb ránkmaradt példája a XIV. századból a budai Nagyboldogasszony-templom déli kapujának timpanon-domborműve. Csakis régi művésztünk elenyészett főhelyéről lehet származtatnunk *Pál mestert*, Stósz Vid tanuló-és versenytársát, majd haláláig hű barátját, ezt az izzig-vérig szobrászt, akinek művészetében ül, az utóbbival ennek csak néhány nürnbergi művén érvényesülővel rokon síflus tárul elénk.

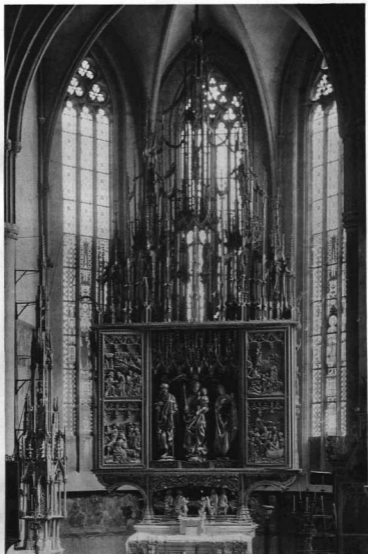
Pál fafaragó-szobrász, már mint kész mester, 1800 körül, valószínűleg a XV. század kilencvenes éveiben telepedik le Lőcsén. Csak ottani alkotásai stílusa alapján tudjuk, hogy Besztercebányáról került a Szepességre a Lőcsén népes műhelye élén maga még ritkábban vette kezébe a fafaragó-vészt,

mint tüzes vassal való megbélyegzéséig Nürnbergben Stósz.

Lőcsén Pál fejlődésének útját nem ismerjük. Pályáján, bizonyára már élete delelőjén nül, mint késsz mester lép elénk. Hatalmas egyénisége valamennyi segédére a alighanem a Nürnbergbe költözött Stószra is nagy hatással volt. Műhelyének Szepes, Sáros és Liptó megyében nagy számmal látható szárnyasoltáira és szobraira az első pillanatra ráismerünk. Hogy nem a Szepességen, vagy valamelyik ezzel szomszédos vármegyében tanult, ennek egyszerű oka az, hogy a XV. század utolsó harmadáig Kassán, sőt Eperjesen, Bártfán is a szepességi városokban később sem találkozunk számottevő fafaragó-mesterrel. A bártfalak a Szent Egyed-templom 1466-ban fölláttott főoltárának primitív szobrai Krakóból készen kapják. A kiválóbb szárnyasoltárok fafaragványai említett vidéki városainkban a XV. század végéig Budáról, majd Kassáról kerültek oda, mint a Vir dolorum-oltár szobrai Lőcsén 1476-ból, a bártfai szebb szárnyasoltárok is az eperjesi és kisszebeni főoltárok nagy szobrai.

Mielőtt *István kőfaragómester* Budáról, mint a Szent Erzsébet-templom építésze Kassára kerül, még ott sem igen akadt kiválóbb fafaragó-szobrász. Erre a kassai múzeum 1460 körül faragott domborműve a domból vall, Mária halálát ábrázoló tipikus apostolalakjalval, amelyek sorában minden második ugyanazt az arcot mutatja. A keleti Felvidéken csak a Szent Erzsébet-templom építésének befejező munkálatai közben először Kassán lendül föl a fafaragás s nyilván István mesterhez hasonlóan Budáról idetelepített szobrászok révén. Erre vall a kassai dóm főoltára, pazar ékítményei finomságával, festői drapériáival, lendületes tartású és élökelő felfogású három nagy alakjával. A főoltár Szent Erzsébet életét ábrázoló mellő 12 szárnyfésztével 1477-ben készült el. Külső 36 szárnyfésztéménye Mária életének s Krisztus kínszenvedésének képsorozatával más két mester műve s alighanem csak a XVI. század elején jutott befejezéshez. Bártfa legszebb szárnyasoltárai kassai faragók és festők művei s István mester közvetítésével kerültek a Szent Egyed-templomba. István mester minden biznnyal azonos Tharner

¹ Repr.: a Magyar Művészet az évi A. számában a 214–215. oldalakon.

LŐCSEI PÁL MESTER:
A LŐCSEI SZENT JAKAB PLEBÁNIAATEMPLOM FŐOLTÁRA. 1808

(Tornai) Istvánnal, aki öreg korában Bártfán telepedett le, ahol a XV. század utolsó két tizedében a város leggazdagabb és legtekintélyesebb polgára. Kassói mester, *Johannes sculptor imagicum*, faragta az eperjesi főoltár szobrai, amelyet 1490-ben állítottak föl, de szárnyfestményein az *eperjesi Péter mester* 1497-től 1506-ig dolgozott. Kassai, *Alexander N. sculptor*, volt a kissebenti főoltár mestere is.

A Szepességen sem találkozunk a XV. század végéig nevesebb faragó-szobrászszal. Annál több a festő itt, főleg Lőcsén, akik alkalomszerűen faragó legényt is tartottak, maguk azonban nem voltak szobrászok. A löcsei Confraternitas Corporis Christi számadáskönyveiben, amelyeket az Akadémiában őrzött kódex alapján Iványi Béla ösmerietett (Közlemények Szepes vármegye múltjából 1911.), a következő festők szerepelnek, akik többnyire a vallásos társulat előjárói is voltak: *Pál festő* 1437—1450 között, *János* 1468—1509, *Gáspár* 1486—1495 között, *Bálint* 1507 körül, *Krausz János* 1511—1520, végül a bárifai születésű *Stanczel Theophil* 1515—1520 között. Nem szerepel a Confraternitasban, de nevével jelzett 1484. évi poprádi Madonnája alapján jobban ismerjük *Lőcsei Miklóst*, akinek stílusával rokon festett szárnyasoltárok a Szepességen és Liptóban szép számmal maradtak ránk. A Corpus Christi-társulat jegyzőkönyveiben egyetlen faragó-szobrász szerepel: *Paul Schnitzer*, aki 1515-ben a Confraternitas előjárója s a Lőcsei Krónika szerint 1525-ben városi szenátor. Egyéb frott adat Pál mesterről nem maradt fenn Lőcsén. A kissebenti krónika 1504-ben azt jegyezte föl róla, hogy 40 frtért a városi plébániatemplom nagyobbik űrmutatójának megaranyzására vállalkozott. Azenfelül még csak űrbanovitz Márton és családjának 1600-ban készült képeitáfiumán fordul elő neve s ennek felirata szerint az 1621-ben meghalt löcsei kőfaragó-mester felesége Pál faragó mester unokája volt.

A Stósz Vid krakói és nürnbergi életére és működésére vonatkozó adatok özönéhez képest a Lőcsei Pálról fennmaradt adatok életrészben csekélyek; mint művész, alakja mégis nem kevésbé plasztikusan áll előtűnk, mint a Stószé, holott Pál mesterrel csak élete és fejlődése delelőjén túl ismerkedünk

meg, amikor a korabeli polgári művészet többi mesteréhez s különösen a faragókhoz hasonlóan ő számos segéd közreműködésével dolgozott s szárnyasoltárainak inkább csak tervezője és vállalkozója volt.

Hogy Pál mester Besztercebányáról került Lőcsére, erre az előbbi város plébániatemplomának egyetlen fennmaradt szárnyasoltára, a Szent Borbála-oltár¹ vall. Ezt a szárnyak külső festeti képei keretének felirata szerint 1502-ben fejezték be. Maga az oltár azonban szobralval, domborművel, amelyek, mint a szekrény ornamentális része is, a löcsei Szent Jakab-templom főoltárával a legszorosabb rokonságot mutatják, már jóval előbb készen volt s egy 1491. évi búcsúlevel említi először, amelynek fogalmazója azonban félreértésből a nagy szobrokat rézszobroknak, a kisleányokat ezüsthöl valóknak hiszi. Besztercebánya a XV. század derekától kezdve ősi plébániatemplomának s a mellette álló kórháztemplomnak újjáépítésével és fölszerelésével kapcsolatban ugyan csak számos művészeti élet színhelye lett, amelynek irányítói a gazdagságukkal és fényűző életmódjukkal akkori főpapságunkkal és főurainkkal versenyző bányapolgárok voltak.

A besztercebányai templomról s a város művelődéstörténetéről Ipolyi Arnold írt két könyvet. A templom leírásában közölt adatok s a XVIII. századbéli tűzvész után barokk stílusban átalakított épület gótikus maradványai alapján félve, a XIV. században a templom a körmoçi vártemplomhoz hasonló kéthajós épület lehetett s a XV. század derekán szentélyének meghosszabbításával kapcsolatban merészen falazott óriási hálóboltozatos egyhajós csarnokká alakították át, mint aminő alakot barokkstílus átépítése után ma is mutat. A XV. század derekán történt átépítést nyomon követte a templomnak hat oldalákpólnával történt kibővítése. Ezekből a déli előcsarnok emeleti oratoriumán kívül csak három maradt meg napjainkig s mint a szentély támasztó pillérei, valamennyi gazdag faragott díszítést mutat. Az elpusztult déli kápolnák kőfaragványaiól is nem egy művészi részlet maradt fenn. A Mühlstein Vid zólyomi alispán és helyettes kamaragóf bőkezűségéből 1475-ben épült Corpus

¹ Repr. a Magyar Művészet I. (1908) évf. 5-ik számában a 360. oldalán.

LÓCSEI PÁL MESTER:
SZENT JAKAB SZOBRA A LÓCSEI FŐOLTÁRON. Réselei

LÓCSEI PÁL MESTER MADONNA-SZOBRA
A LÓCSEI FŐOLTÁRON. Réselei. XVI. század eleje

SZENT BOKUSZ SZINEZETT ALARÁSTRÓM-SZORPRA
A LŐCSÉI SZENT JAKAB TEMPLOM ORGONAKARZATÁNAK
PILLÉREN, 1510 körüli

SZENT KOZMA SZINEZETT ALARÁSTRÓMSZORPRA A LŐCSÉI
SZENT JAKAB TEMPLOM ORGONAKARZATÁNAK
PILLÉREN, 1510 körüli

KISSZEBEN, HÁROM SZOBOR LÓCSEI PÁL MŰHELYÉBŐL

SZENT GYÖRÖY LOVASSZOBRA A LÓCSEI SZENT JAKAB TEMPLOMBAN

A SZEPESSZOMBATI SZENT GYÖRGY OLTÁR
KÖZÉPSZEKRÉNYE LŐCSEI PÁL MŰHELYEBŐL. 1804–1816 KÖRÜL

AZ UTOLSÓ VACSORA. A SZEPESSZOMBATI FŐOLTÁR PREDELLÁJA

Domini-kápolna kapuját csücsíves nyílása fölött az Angyali üdvözlelet ábrázoló domborművével a XVIII. században a barokk hajó falába rakták s kereteibe ugyanekkor a színtén elpusztult Szent András-kápolnából származó Szent András-szobrot foglalták.

1480-ban Kálmán János bányapolgár költségén épült Ker. Szt. János kápolnája, a mai sekrestye, a templom északi oldalán. Csakids ennek oltárából maradtatott fön Szent János remekbe faragott feje, amely lefűrészelve és fatátra szegezve a tájól templomba, onnan a beszercebányai múzeumba került.

A mai sekrestye fölül 1800-ban épült Alalmizsnás Szent János kápolnája cífrán ívelt bordájú szövevényes hálóboltozatával, a sekrestyétől nyugatra, a hajó hosszában 1474—1477 közötti, a boltozatának alakos gyámkövel, bronzkeresztűjű, az alapító feleségét ábrázoló vörös márvány sírköve és szárnyasoládra révén nevezetes Szent Borbála-kápolna, amelyet Plathy Miklós és neje Dorotya alapított a bányászok védő szentjének tiszteletére. Königsberger (Lj-bányai) Mihály alapította a Szent Mihály-kápolnát, amelyről azonban nem tudjuk, hogy 1492-ben a templomhoz fűzték-e vagy szabadon álló épület volt-e. Az ő bőkezűségének köszönhetjük többek között a Krisztust az olajfák hegyén kápolnaszerű fülkében ábrázoló kődomborművet a templom délnyugati sarkában, a legnagyobb és legnépesebb, nálunk és külföldön egyebütt is gyakori ily tárgyú csücsíveskori domborművet, amelynek művészi hatását azonban mult századbéli durva áfestése nagyon megtotta.

A XV. század derekán átépített beszercebányai templomszentély pillérenek domborművel s a kápolnák alakos kőfaragványal egyazon iskolára vallanak, egy részük egyazon műhelyre, amelynek vezető mesterétől és segédeitől azonban a városi számadásokban alig maradt ránk följegyzés, mert mind a templom, mind a kápolnák építése és művészi felszerelése a dúsgazdag bányapolgárok költségén történt. Városi számadásokban csak 1489—90-ben szerepel a templommal kapcsolatban *kőfaragómester István úr*, tehát szendátorságot viselt ember, akinek élelmézésére a város 1489-ben 10 frtot utal ki, vagyis nem

lehetett állandóan Beszercebányán lakó ember. Ipolyi veti föl a kérdést, nem azonos-e ez az István mester a kassai István Werckmeisterrel, az ottani Szent Erzsébet-templom építésével, aki akkor már nem szerepel Kassán. Más helyen (A Szépművészeti Múzeum Évkönyvel V. k.) fejtem ki, hogy a kassai István mester, az ottani és a bártfal remekművű szentségház kőfaragója alighanem azonos Tharner (Tornai) Istvánnal, aki a XV. század utolsó két tizedében Bártfán játszik előkelő szerepet, szenátor, vállalkozó, a városnak legtöbb adót fizető polgára, akinek 1491-ben egy beszercebányai festékereskedővel van vitás ügye 16 frt ára lazurfesték miatt, amelyet, ha azonos a Beszercebányán vendégszereplő István úrral, maga hozott onnan visszajövet Bártfára. Ipolyi szerint Beszercebányán is volt a kassaihoz fogható remek szentségház, amely az 1761. tűzvész alkalmával pusztult el, úgyhogy maradványait kidobták.

A Beszercebányai plébániatemplom alakos kőfaragványal mind olyan mesterek kezére vallanak, akik a kő- és fagaragást egyaránt művelhették, mint Stósz Krakóban. A beszercebányai templom befalazott déli kapuján Mária és Gábor arkangyal plasztikus formájú alakjából a vállalkról leomló palást festői ráncokba szedve, szinte viharos lobogással omlik haránt irányban alá, mint a selmebányai Szent Borbála és Katalin fából faragott szobrán¹ kívüli nem egy klasszikus fagaragványunkon és Stósz Vid számos krakói szobrán is. Érdekes a beszercebányai Angyali üdvözletben Gábor arkangyal olaszos viselete, az őv alatt zubbony-szerűen fölűrt tunikával. Ilyen viseletet nem egy quattrocento korabeli olasz festő alakjain találkozzunk, így Francesco Cossa vincellériánál s Botticelli Ráfael arkangyalán. Ugyanilyen viseletben ábrázolta Stósz Vid, nyilván olasz festmény nyomán, a nürnbergi Torrigiani bankár számára 1516-ban készült Ráfael arkangyal szobrát, ma a nürnbergi Szt. Jakab-templomban. Fagaragóra valló széles kezelt jellemzi a beszercebányai Borbála-kápolna gyámköveinek féltalakját. Ezek sorában Szent László, típus és viselet dolgában, szoros rokonságot tart a kiszebeni főoltár ormának Szent Imre-szob-

¹ László: A Magyar Népművészet I. (1925) évi 4. számában a 271. oldalon.

KÁPOSZTAFALVI FŐOLTÁR LŐCSEI PÁL MŰHELYÉBŐL

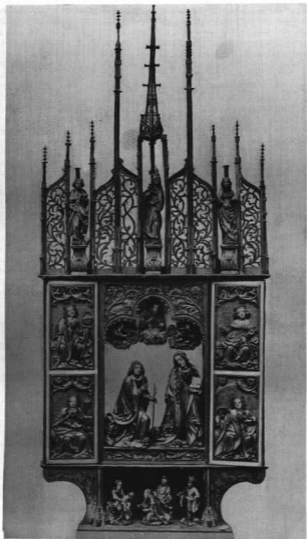
SZENTSÉGOOLTÁR LŐCSEI PÁL MŰHELYÉBŐL.
XVI. század. Liptószentmiklós

rocskájával s nincs kizárva, hogy a kiszebeni oltár mesterjelében: A. N. S., az n betű Neosollensist jelent. A beszercebányai plébániatemplom szentélypilléireinek egyikén az egymással birkózó alakok feliratán, e már akkor is elmosódott anagrammban Ipolyi szerint kétszer fordult elő a stuoss szó, ahogy Stósz Krakóban nevét írta. Bár kellő fényképanyag híján kézzelfogható módon nem tudjuk kimutatni, a beszercebányai kőfaragványok oly élénken emlékeztetnek Stószra, hogy ha nem is tulajdonítjuk neki, legelőbb is abba az iskolába sorozhatjuk ezeket, amelyből mind ő, mind Lőcsai Pál kikerült. Szinte bizonyos, hogy dúsgazdag bányapolgáraink a XV. század derekán csak elsőrangú mestereket foglalkoztattak, amínóket akkor, amikor Kassa a huszita zavarok miatt félben maradt nagy templomához és ennek művészi felszereléséhez szintén onnan szerződötteti mestereket, csakis Budáról szerezhettek. A mesterek neve, a följebb érintett okon kívül, azért sem szerepel Beszercebánya ügyiratában, mert itt vállalt nagy munkáik segédlek közreműködésével végzett kivitele közben a nem kevésbé jelentős Selmecbányán és Kőrmöcbányán is dolgoztak s egy sem került közülük a bányapolgárok zárkózott, arisztokratikus jellegű rendjébe. Stósz Vid, mint afféle nyughatatlan és nagyvratörű lélek bányavárosaink valamelyikéből vándorolhatott ki először Nürnbergbe, ahol azonban működésének ebből az időből nyoma sem maradt fenn. Az idegenekkel szemben bizalmatlan nürnbergiek között, úgy látszik, nem boldogult s azért mondható a 1476-ban ott szerzett polgárjogáról s nyilván ismét bányavárosainkba került vissza. Csakis itt ismerkedhetett meg Thurzó Jánossal s valószínűleg a kapitalizmus bölcsőkorának ez az első nagyszabású magyar képviselője vitte magával Krakóba, amint hogy ő ajánlhatta Pál mesteri is a lőcsélek figyelmebe, amikor a Szent Jakab-templomnagyfőoltárátmegrendelték. Thurzó János, az ősi magyar szepességű lánzás ivadék, 1437-ben Lőcsén született, ahol apja György 1456–1460 között kereskedő volt. Apja üzletét Thurzó János azután is fenntartotta Lőcsén, hogy nagyszabású fémműveskereskedelmi vállalatával Európának szinte kétharmadrészét behálózta. Thurzó János 1465-ban telepedik le Krakóban, ahol 1477-

ben városi szendior s a krakói németek Mária-temploma számára megrendeli főoltár gondnoka lesz, amelyet Stósz faragott.

Thurzó János szereplése főbányavárosainkban már Krakóba költözés előtt kezdődött, amikor mint a bányászati és kohászat szakértője nemcsak tanácsaival segített bányapolgárokat, de tőkéjével is hozzájárul ahhoz, hogy bányákat az addignál tőkéletesebb gépi felszereléssel műveljék. 1475 körül kezd meg működését Beszercebányán az általa alapított kereskedelmi társaság, amellyel 1494-ben az augsburgi Fugger Jakob is társul, aki főleg a bányáinkból kiaknázott fémtömegek ügyes elhelyezése révén csakhamar az akkori Európa leggazdagabb embere lesz. Mint Thurzó Jánosnak Lőcsén, Kassán, Budán és főbányavárosainkban, Fugger Jakobnak is volt Beszercebányán augsburgi alkalmazottaktól vezetett faktoriája, akiknek révén főbányavárosaink akkori fényző életének és gazdagságának híre bizonyára Németországban is elterjedt. Augsburgból és vidékéről nem egy mesterlegény próbálhatott szerencsét bányavárosainkban s ezek között nem egy festő és szobrász is. Ernst Buchner legújabb sok változsfülsősséggel mutatja ki, hogy Jörg Breu 1500 körül járt bányavárosainkban (Belträge zur Geschichte der Deutschen Kunst, II. Augsburg, 1928). Szépművészeti Múzeumunk híres Mária látogatása festményét,¹ a szentantali Krisztus születése képét is neki tulajdonítja; ám lévesen, mert tudjuk, hogy ezeket a M. S. jegyű mester festette, akinek így jelzett négy műve 1506-ból az esztergomi prindsi képtárban látható. S Pál mester lőcsai Madonna-típusához is a németországiak közül az augsburgi és Augsburg vidéki Madonnák állnak a legközelebb. Am egy sincs ezek között, amely a lőcsai főoltár Madonnáját művész értékével felülmúlja. A beszercebányai Szent Borbála-oltár Madonna-szobra sem vetekedhetik ezzel s az oltár egészen véve műhelymunkaszámba veendő. Pál mester minden idejét és gondját Beszercebányán alighanem a plébániatemplom 20 m magas és 9 m széles főoltára vette igénybe, amelyet cédrusfaszekerényével még XVII. századbeli följegyzések is mint valami csodát emlegetnek.

¹ Repy, a Magyar Művészet I (1928) évi. 5-6. számának 226. oldalán.

A KISSZEBENI ANGYALI ÜDVÖZLET OLTÁR
LŐCSEI PÁL MŰHELYÉBŐL. 1810 KÖRÜL
Orsz. M. Iparművészeti Múzeum

Az oltár szekrényének szobrai Mária halálát s ennek kompozíciója fölött mennybemenetelét ábrázolta, mint a budavári Nagyboldogasszony nyomtalanul elenyészett főoltára és Stósz főműve a krakói Mária-templomban.

Több mint valószínű, hogy Besztercebányán az óriási alkotáshoz a templom átépítése nyomában, tehát 1470 körül fogtak hozzá. Königsberger Mihály 1505. évi végrendeletében 1000 frot hagyományoz a főoltár befejezésére. Egyéb analógiák alapján ítéve azonban a főoltár faragott részleteivel ekkor már régen helyén lehetett s Königsberger a hagyományt külső szárnyképeinek megfestésére szánhatta, amelyek száma legalább is 56 volt. A besztercebányai főoltárról csak a város környékének falusi templomaiban fennmaradt s Mária halálát ábrázoló domborművek nyulnak némi fogalmat, amelyek másodrangú mestereinek mintául szolgált. A legközelebb áll Pál mester stílusához a nagyócsai (ocsoval) szárnyasoltár domborműve, amely művészi értékével ugyan messze esik Stósz krakói főművétől, de alakjait jellemző eszközeivel ismét közös mintára utal. Stósz nagyszerű alkotásának kompozíciója merőben festői felfogást mutat. Alakjait egy síkban s szinte egy sorban rendezi el. A nagyócsai és egyéb zólyomi Mária halála-domborművek, persze nem minden ügyefogyottság nélkül, három-négy sorban egymás mögött elrendezett alakjai alapján ítéve, besztercebányai mintájuk térbe komponált szobraival a krakói főoltárnál jóval plasztikusabb hatású lehetett. Az ellentét azonban, amely Pál mester és Stósz felfogásában nyilvánul, tekintve a szárnyasoltárok művészi jellegét, ilyenek együttes kivételénél mindketőjüknek csak előnyére válhatott. Ebből a körülményből következtethetünk arra, — s föltevésünket a két mester haláláig munkáikban minduntalan felmerülő közös motívumok is igazolják — hogy *Stósz és Pál mester Besztercebányán egymással társas viszonyban dolgoztak* s bármily messzire kerültek el egymástól, összeköttetéseik Stósz Nürnbergbe költözése után sem szakadtak meg. Akár Nürnbergből, akár Besztercebányáról, Stósz Krakóba csakis Thurzó János révén kerülhetett, akit a város német polgáral a Mária-templomba szánt főoltár készítésével kapcsolatos összes ügyek vezetésével bíztak meg. Stósz ott 1477 május

25-én kezdi meg működését s a főoltárt 1496-ban¹ fejezi be. Ezzel a munkájával s a népes műhelyében vállalt legkülönfélébb jellegű feladatokkal nagy vagyont szerez s a főoltár elkészítéssel mind gazdag ember ismét Nürnbergbe költözik, ahonnan áldatlan peréből kifolyólag tüzes vassal megbélyegezve, szinte nem is mozdulhat ki többé s miután flai nagyrészt Magyarországba és Krakóba vándoroltak ki, 1555-ban mint igen öreg ember ott is hal meg.

Stósz 1488. szeptember 31-étől 1489. december 31-éig távol járt Krakóból. Egy futólagos följegyzés szerint Nürnberg felé utazott el akkor, de minthogy ott végleges letelepedésig működésének semmi nyoma, alighanem főbányavárosainkban töltötte el ezt a közel másfél esztendő, amint hogy az ezekkel mind szorosabb kapcsolata kerülvő Thurzó János a krakói főoltár befejezése előtt máshova aligha engedte volna el. S Pál mester is csak Thurzó közvetítésével kerülhetett Lőcsére, aki bár fél Európával állt üzleti összeköttetésben, mindhalálg lőcséi embernek vallotta magát s a maga és családja temetkezési helyének nagy áldozatok árán az ottani Szent Jakab-templomot szerezte meg, ahol Nagybányán bekövetkezett halála után 1508-ban, a főoltár fölállításának évében temették el.

Pál mester Lőcsén szereplését a Krisztus születését embernél nagyságú alakokkal ábrázoló szobor-csoportozat faragásával kezdte el, amely zömében saját kezének munkája. Ezt a monumentális befelohemet a lőcséiek a karácsonyi misztériumjátékoknál használhatták, amelyek színhelye szepességi városainkban rendszerint a városháza volt. A protestáns korban a misztériumjátékok megszűntek s Pál mester felesédsbe került szobraát a lőcséi városháza egyik rejtett fiúkéjében egy elkallódott okmány keresése közben 1698-ban találták meg. Ekkor a Szent Jakab-templom már ismét a katolikusok birtokában volt s a szobrokat harangzúgás közben, fényes körmenetben vitték át a plébániatemplomba, ahol visszajáról s igen összezsúfoltan a gróf Csákyak költségén készült barokk oltár barlangszerű fiúkéjében állították el. A misztériumjátékokon a mindenfélét egyazon gonddal kidolgozott térdeplő alakok a terem közepén,

¹ Lásd Dr. Feliks Kopera tanulmányát: „A szobrászat Lengyelországban”, folyóiratunk az évi 1-ik számában s 218. oldalon.

A LŐCSEI SZENT JÁNOS OLTÁR EREDETI ORMÁVAL

félkörben, szabadon voltak föllállva s a három térdeplő angyal között fekvő, eredeti alakjában elveszteni kis Jézusi fogták közre, szoros benső kapcsolatban a Gyermekek alakjával. Az egész testiségükkel a térbe állított alakok kompozíciójának plasztikus hatása így fellülmíthatatlan s maguk az alakok is minden részletükkel ízig-vérig szobrászmester alkotásai, akinek kisujjában van az anyagának leginkább megfelelő faragó stílus iránt való érzék s akl fölöslegesen találja símára csiszolni széles, darabos formáit, mint régebbi klasszikus emlékeink mesterei, vagy mint az olasz renaissance márványszobrok hatása alatt Németországban Riemenschneider s az őregedő Stósz. A felfogás előkelősége dolgában Pál mester klasszikus emlékeink mestereivel nem vetekedhetik. Ám alakjai nem kevésbé bensőségesek s mint vonásaik, jellemzésük és mozdulataik is egyénibbek. Az egyéni felfogás diadalmas érvényesülésével kezdődik voltaképpen az újkori szobrászat.

Ennek a szép kezdetnek náunk a periferikón fafaragásunknak nyárspolgárius elindusztriatlázódása, majd a mohácsi vész-szel kezdődő viharos századok miatt nem volt folytatása s Lőcsei Pál műhelyének alkotásain is csak ezek részletein bilincsel le, amelyeket a mester maga faragott. Ilyenek a lőcsei főoltár emberfölnöi nagyságú három szobra közül Szent Jakab és a Madonna alakja. A főoltárról a lőcsei krónikában csak vajmi számszavú följegyzéseket olvashatunk. Az oltárt 1508-ban állították föl 18 és egy harmad m-nyi magasságig felnyúló alkotmányának megározására Messingschläer alias Polierer Menyhért vállalkozott, aki 1522-ben halt meg s harminc évén át szenátor, 5 évén át főbíró volt Lőcsén, azonfelül tíz évén át a Szent Jakab-templom gondnoka. A nagy orgonát faragott kőből épült és szobrokkal díszített karzatával együtt is ő állította fel. A lőcsei főoltár zárt állapotában látható s a Passiót ábrázoló szárnyfestmények itt is később készültek. Kompozícióikhoz Cranach 1509-ben megjelent metszetei szolgálták mintául. A szárnyképek festése még 1517-ben is folyt. A Corpus Christi confraternitas ebben az évben 40 frtot utal ki Polierernek a Szent Jakab-oltár költségeire. 1518-ban a vallásos társulat ismét 25 frtot fizet „az oltár javítására (zur Besse-

rung) és gyertyatartókra”. Utóbbi tétel azonban minden bizonnyal a saját oltárára, a pompás Corpus Domini-oltárra vonatkozik.

Már Pál mester lőcsei betlehemi s a találkozóknak motívumokkal, amelyek Stószszal való szoros kapcsolatára vallanak. Mária betlehemi térdeplő alakjának tartása, ruhájának redőzése, a vállain átvetett kendő s a hajelrendezése szinte mása a Stósz krakói főoltárán ábrázolt haldozó Szent Szűznek. Csak arcának típusa más s jellemzése egyénibb, mint Stósznál, aki azonban Mária halálának apostolalakrai képmászerű jellemzéssel természet után éppúgy krakói emberket örökített meg, amint hogy Pál mester is betlehemi szobrait élő minták után faragta. Ezek sorában a síma képi imádkozó pástor a legjellegzetesebb, energikus arcával, sashorrával, remekül kidolgozott kezének kifejező mozdulatával. Ez s a lőcsei betlehemi éneklő pástora borotvált ajkával, kecskeszakállalval szintén aligha városi polgárt örökít meg. Kőszakállas bajszos polgári típusi mesterünk csak Szent József elgondolkodó kifejezésű arcán ábrázolt.

A betlehem Mária-típusára emlékeztet, de itt már asszonyos szépsége teljében áll előttünk a főoltár pompás Madonna-szobra, aki itt halk mosollyal alkán jóaságban hűve tekintve áll egyszerű redőkben alomló, végig aranyozott ruhájában, balkarján a barokkosan elforduló kis Jézus pufók képi mosolygó alakjával. A lőcsei főoltár Madonna-szobra már nagyban elít Stósz tartásukban és mozdulataikban egyaránt elfogult középkorias Mária-szobraitól; méltóságos, teljes megjelenésű renaissance Madonna, amely sifusával, mint már érintettük, az Augsburg vidéki, így a blaubeureni főoltár-Madonnájával mutatja a legfőbb rokonságot. Mindazonáltal Lőcsei Pál mesterművén is nem egy részlettel, motívummal találkoznak, amely mind a krakói, mind a nürnbergi Stószszal való szoros kapcsolatáról tanuskodik.

A lőcsei főoltár, méretelt és ornamentális fölszerelését tekintve, külföldön is párját ritkító legnagyobb és legpompásabb főnnmaradt szárnyasoltárunk. Predelláját két-felől kihajtó galyakon egy-egy áttört művi virágkosár díszíti, fülkéjében az Utolsó vacsorát ábrázoló kisebb méretű szoborcsoportozat látható, amely mint a szépségszombati főoltár predellájába került szabad ismét-

lése, a Stósz nürnbergi műhelyéből 1508-ban kikerült schwabachi főoltár predelladomborművére emlékezett. A löcsei főoltár predellájának hullámos indájú, madaras, áttört művű mennyezetének egyszerűbb díszítő motívummalval Olesznicki érsék gneseni sfremléken találkoznak, amelyen a halott lapos domborműves alakja, elvitázhatatlanul esztergomi érseki sfremlékein mintájára, esztergomi vörösmárványból 1498 után készült Stósz krakói műhelyében. A löcsei főoltár Szent Jánost ábrázoló, egyébként jelentéktelen nagy szobrának drapériája szinte ráncról-ráncra ismétlődik a schwabachi főoltár Keresztelő Szent Jánost ábrázoló szobrának ruháján. A löcsei főoltár harmadik nagy szobra, Szent Jakab apostol arcát, jobb kezének mozdulatát s jobb lábát nem tekintve, német szakasztott mása Stósz Szent Rókus-szobrának a firenzei Annunziata-templomban, amelyet 1505-ban történeti megbélyegzése után mindenképp elhagyatva Nürnbergben faragott s amelyet német művészettörténetíróknak épp a löcsei Szent Jakab-szoborral való összehasonlítása révén sikerült a nürnbergi nagy mester sajátkezü munkájának meghatározniok. A löcsei és a firenzei szobor közülbelül egy időben készült, az utóbbi olyan rajz után, amelyet csakis Pál mester küldhetett messzire szakadt szerencsétlen társának, akinek megbélyegzése után elnéptelenedett műhelyében később is többnyire csak olyan segítők dolgozhattak, akiket Pál mester küldött hozzá Lőcséről. Hogy nem Pál mester használta föl Stósz Szent Rókusának rajzát mintául Szent Jakab szobrához, de megfordítva Stósz némi módosítással Pál rajzát, erre vonatkozólag is van bizonyágunk. Ha Stósz küldi Lőcsére, vagy valamelyik legénye hozza onnan Szent Rókus szobrának rajzát, Lőcsei Pál is minden bizonnyal ennek nyomán faragta volna ezt a szentet ábrázoló szobrát. Ám nem így történt. A löcsei Szent Jakab-templom 1810 körül készült nyugati orgonakarzatának árkádfelül közötti mennyezetes gyámköveken két íglőt alabástromból faragott, színezett kisebb szobor áll: Szent Kozma és Szent Rókus alakja. Utóbbi ikonografial szempontból helyesebb ábrázolás, mint Stósz firenzei Rókusa s ha nem is oly monumentális, tartásában és arcában nem kevésbé kifejező, mint a Nürnbergbe szakadt mester

hatalmas alakja. A kerek és telt képp Szent Kozma-szoborral szemben feltűnőek az alabástromból faragott Szent Rókus horpadt orcái. Mintha olyan embert ábrázolnának, akit tüzes vassal bélyegeztek meg, mint orcáin Stósz, akinek sebel behegedése után készült képmását valamelyik Nürnbergből Lőcsére került fafaragó vagy festő hozhatta magával.

A löcsei főoltár szárnyainak domborművei stílusukkal ugyanarra a tervező mesterre és ugyanarra a segédre vallanak, aki a besztercebányai Szent Borbála-oltár kompozíciókban festője, de részleteikben plasztikus domborműveit faragta. A löcsei domborművek az Apostolosz óslásait, Szent Jakab lefejezését, Szent János evangélista látomását Pathmos szigetén és olajbafőzését ábrázolják, többnyire hagyományos s a művészek vándorlása és metszetek révén Európaszerte elterjedt kompozíciókban. De miként már Thausing a besztercebányai domborműveken Ipolyi idején, a löcseiek is találunk eredeti vonásokat, különösen egyik-másik alak magyaros típusában, keleties, török viseletében, mint pl. a Szent Jakab lefejezését ábrázoló domborműven. Ennek kompozíciója felerészbén szakasztott mása Stósz ugyanily tárgyú krakói rézmetszetnek (P. 8.). Csakhogy a bakó rézmetszetű merev, félszeg alakjával szemben a löcsei dombormű hasonló alakja merő lendület s csupa drámalság és plasztika. Kétségtelen, hogy Stósz rajza régiebb s a mestertől került Lőcséi Pál mintakészletébe, aki azonban az eredeti jóval meghaladó művészettel használta fel. Több mint valószínű, hogy Stóznak monogrammjával jelzett metszettel alighanem önlemezetre műhelyhasználatra készült. Amikor a tömegesen gyártott oltárok felállításakor közben egy-egy kompozíciót több segéd egyszerre faragott, bajos lett volna valamennyi számára a témát külön megrajzolni. Azért lett Stósz Krakóban rézmetsző, s hogy Lőcsei Pál műhelyében is ilyen módszerrel dolgoztak, arra vonatkozólag is vannak közvetett adataink. Mielőtt ezekről szólnánk, nézzük, mi minden került ki Lőcsei Pál műhelyéből, miközben a Szent Jakab-templom főoltára készült. Magában a löcsei plébániatemplomban még a Mária hó-oltárát, Péter és Pál apostolok oltárát s a Szent Miklós-oltárt tulajdoníthatjuk, mint 1508 előtt készült alkotásokat, Pál mester

műhelyének. Mind a három, de különösen a Mária hó-oltára II. Ulászló-korabeli címeres predellájával, lendületes tartású Madonna-szobrával a kassai festőre valló színdús képeivel, igen figyelemreméltó alkotás. Mint feljebb láttuk, Lőcsei Pált már 1504-ben foglalkoztatták a kissebeniek. Az ottani plébániatemplom két mellékoltára, ma a budapesti Iparművészeti Múzeumban, s a templom pilléreit díszítő három faszobor a lőcsei főoltárral egyidőben készült. Utóbbiak közül Szent Jakab alakja a lőcsei főoltár hasonló alakjának visszajáról kisebbített ismétlése, tehát csakis metszet után készülhetett, miközben Pál mester ehhez készült eredeti rajza alapján a főoltár nagy szobrát maga faragta.

A kissebeni Szent András-szobor sablonos legénymunka, mint a Szent János evangélistát ábrázoló is. Utóbbi azonban különös keze alól került ki, mint a minőre a némileg módosított rajz alapján Pál mester főoltárának igaz, hogy jóteknony homályba vesző Szent János szobrát bízza.

Az Iparművészeti Múzeumunkba került kissebeni szárnyasoltárok egyike Szent Annát harmadmagával ábrázolja szekrényében. Ilyen Szent Anna-oltárt Lőcsei Pál műhelyéből ötöt ismerünk. Az 1505-ban 80 forintért megrendelt szepesszombati Szent Anna-oltár s művésziesebb mása Leibicről, a Nemzeti Múzeumban, fődomborművében Stósz rajza nyomán készült, amelyet Szépművészeti Múzeumunk két változatban őriz.

A két oltárnak predellája fölkeében három félalakjával szakasztott mása a lőcsei Szent Miklós-oltár predellájának.

Az ékítményes főtáblázásában még szintén gotikus kissebeni mellékoltár Szent Anna-csoportozata, a háttérben brokát kárpitot tartó angyal alakjával, a már tiszta renaissance ornamentumokkal díszített lőcsei Szent Anna-oltár szekrényében ismétlődik. Agyal nélkül a kompozíció tükröképével találkozunk a már szintén renaissance-stíliú káposztafalval mellékoltár szekrényében.

A gotikus főoltár Káposztafalván legalább is tíz évvel korábban került ki Lőcsei Pál műhelyéből, Szent Lőrinc és Szent István vértanu szobra között álló Madonnája a lőcsei főoltár nagy szobrának típusát mutató segéd keze alatt elapósodott formában. Szent Lőrinc vértanu szobrának dalmatikás viselete és ennek rendezése visszajáról Stósz

Vid 1514. évi nürnbergi Szent Lőrinc-szobrán ismétlődik.

A Lőcsei Pál sajátkezű munkájára valló szobrok föjlemvonása az arcok elmélázó, szinte ábrándos kifejezése. Ez nagy hatással lehetett segédeire s szinte mind utánzására törekednek. Am a legfőbbben csak odáig viszik, hogy az alakok arca modorosan álmos kifejezést ölt, mint a lőcsei plébániatemplom Szent György-kápolnájának sarkában a falra szegezett predella-szerű polcon álló Szent György-szobron. Ez a lovas alak a falra festett háttérrel, alacsony magyar nyergében merő nyugalom, holott épp a ló lábai között hanyatt fekvő sárkány torkába dől lándzsáját. *Helyesebben mintáztott és szebb lóval az északi faragás emlékei sorában Európa-szerte alig találkozunk s másával a szepesszombati főoltár fából faragott ágaskodó lován kívül a Szepességen festett szárnyképeken is többfelé találkozunk. A szepesszombati főoltárt Lőcsei Pál mester szintén 1505-ban vállalta s 160 forintért; megaranyozásával és szárnyképekkel való felszerelésével a predella oldalán látható évszám bizonyossága szerint azonban csak 1516-ban végezték. A többi főoltárainkhoz képest aránylag kicsiny, 8 1/2 méter és szekrényében 1 90 méter széles oltár, a lőcsei főoltár után Pál mester műhelyének legkiválóbb alkotása s Szent Györgyöt a lőcsei lovasszoborhoz hasonló viseletben, de szakálltalan és bajszatlan arccal, abban a pillanatban ábrázolja, amint feje fölül emelt kardjával az ágaskodó lova alatt feirengő, lándzsával már átűrt sárkányra suolt. A remekül komponált mozgalmass szoborcsoport háttérre plasztikus felfogással ábrázolt domborművű tájkép, a balsorokból várossal, amely előtt a sárkánynak áldozatul szánt királylány térdepel összekulcsolt kezei tördelve. Az oltár orma, foglalatában Krisztust mint a világ bíróját Ker. Szent János és Mária között ábrázoló kis szobralval, még gotikus; a predella és a szekrény ékítményes részét azonban a mester már sajátoságos hatású renaissance motívumokból rózta össze. Szent György lovas alakja fölül, naturalisztikus leveléndákból álló s előlött babérlevélcsonokból alakított koszorú borul; utóbbin a szekrény sarkait kitöltve egy-egy pufók angyal nyargal. A szekrény állját és*

a predella mennyezetét stílizáltabb delfinek díszítik.

S a XVI. század második tizedében a Lőcsői Pál műhelyéből kikerült oltárokon a gotikus cikornyák egyre csökevényesebb mértékben érvényesülnek. Az Angyali üdvözlőt ábrázoló kisszebeni mellékoltáron Iparművészeti Múzeumunkban a három kis szoborral díszített orom gotikus indákkal egybefűzött falák sorából áll. A szekrény és szárnyainak éklímenyel renaissance-stílusú. A lőcsői Szent Anna-oltáron és a Szent Jánosok oltárán ugyanílt, már az orom is renaissance s csak az utóbbinak ormán tetőzi be ennek négyzetes domborműves fülkáját három szerény fala, közelben még gotikus reminiscenciás állított művű lombos díszítéssel.

Régibb főink Pál mester ilyfajta oltárral rövidesen német renaissance-stílusúknak nevezték el, holott a német renaissance-stílusú díszítéshez alig van közük. Utóbbi a német kismesterek olasz eredetű másolt rajzra terjesztették, a XVI. század második felében Felsőmagyarországon is, és német jellege jóformán csak az eredeti olasz motívumok kisebb-nagyobb félreértése révén keletkezett. Pál mesternek renaissance díszítő művészetéhez aligha álltak rendelkezésre rajzok. Szárnyasoltárainak ily stílus tagoltsága és éklímenyel az olasz renaissance építészet közvetlen hatására vannak, amely mint a bárifai városháza kapui és ablakai mutatják, a XVI. század elején már országsgazte elterjedt. Mint XVI—XVII. századbeli renaissance építészetünk, a XVI. század elején szárnyasoltáraink díszítő művészeté is az északitáliai renaissance hatása alatt keletkezett, amelynek díszítő elemét s az alighanem még bútorokról és miniatűrűs kódexekből is merített motívumokat naturalisztikus s csak a fa anyagának megfelelően stílizált elemekkel keverve mestereink igen sajátos, mint akkori építészetünkben, az olasz renaissance népies változatának tekinthető stílust teremtettek. Mennyiben volt ebben része Pál mesternek, ezt bajos megállapítani. Szárnyasoltárai figurális részükben a lőcsői főoltár Szent Jakab és Madonna-szobra óta 1528-ig, amikor mint kétségtelenül gazdag ember városi szenátor lett, nem mutatnak haladást, sőt ellenkezőleg, művészeté legényel kezén apró-

pénzre váltva egyre modorosabb lesz, úgy-hogy nem egy oltárának festett szárnyképei nagyobb értéket kölcsönöznek, mint faragványai. Kivételt ebben a tekintetben csak néhány ikonografiai szempontból érdekes emlék alkot, mint pl. a lipószentmiklósi szárnyasoltár, amelynek szekrényét hatalmas úrmutatót tartó két térdeplő angyal alakja tölti ki. Ennek a szárnyasoltár formájú szentség-háznak fából faragott monstranciájában valamikor az Oltárszentséget őrizték.

A Lőcsői Pál műhelyéből kikerült oltárok szárnyfestményeinek tüzetesebb mltatása és csoportosítása mestereik szerint kellő fényképanyag híján ma még lehetetlen. Bizonyos, hogy Pál mester oltárai díszítésével a korában Lőcsén működő valamennyi festőnek, sőt egy-két kassainak is juttatott munkát. Azonban csak a bárifai születésű *Stanczel Theophilus*l vannak adataink, hogy szorosabb összeköttetésben állott vele, aki a bárifai levéltárban őrzött egyik levelében is említi Pál mestert. Theophilus mester nevének kezdőbetűjével jelzett munkák a lőcsői Szent Jánosok oltárán a belső oldalukon domborművekkel ékes szárnyak külön festményei, amelyeket 1520-ban Henkel János lőcsői plébános, majd II. Lajos király feleségének udvari papja, megbízásából festett.

A kompozíciók sorában van egy sajátos festmény, amely az oltár dondóráit szemben védőszentjével s mögötte lőcsői családjának tagjaival, a budai királyi vártemplom Almazisznás Szent János-kápolnájában, imádkozva ábrázolja. A festményen ábrázolt oltár apróbb eltérésekkel szakasztott mása Pál mester lőcsői Szent János-oltárának, amelynek ormái Krisztus keresztelésének domborművével még a műhelyben a lőcsői Szent Anna-oltár egyiptomi Máriás ormával cserélték föl. A lőcsői Szent Jakab-templomban a két oltár mindmáig összcserélt ormával látható s a Szent János-oltár a donátor hódolatát ábrázoló képén Theophilus mester szintén a fülcserélt orommal örököltette meg. Nem tartom kizártnak, hogy utóbbi oltár mintája is a királyi várkápolna akár fából, akár talán márványból faragott oltára volt. Hogy szárnyasoltárok mintájára tagolt kőből faragott renaissance oltáraink is voltak, erre a pozsonyi-szentgyörgyi mészkőből faragott főoltár példa.

DIVALD KORNÉL